

تفسیرهای متشابه و مورد اختلاف

ابو جعفر محمد بن عسکری ع و مازندرانی

بلد چارم

اصول نهضت بنام و نسخ

مباحث نحوی و مباحث ادبی و قرآنی

ترجمه و تحقیق
دکتر حسین صابری

این شهر آشوب، محمد بن علی، ۴۸۹ - ۵۸۸ هـ.

[متشابه القرآن و مختلفه. فارسی]
تفسیر آیه‌های متشابه و مورد اختلاف / ابوجعفر محمد بن علی بن شهر آشوب مازندرانی؛ ترجمه و تحقیق
حسین صابری - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۲.

ISBN 978-964-971-706-7 (شابک ج ۴)

ISBN 4 vol set 978-964-971-692-3 (شابک دوره)

۳۹۲ ص. فیبا.
ج. ۱. توحید. ج. ۲. عدل و نبوت. ج. ۳. امامت و معاد. ج. ۴. اصول فقه، فقه، ناسخ و منسوخ، مباحث

نحوی و مباحث ادبی و قرآنی.
۱. قرآن - متشابهات و محکّمات. ۲. تفاسیر شیعه - قرن ۶ ق. الف. صابری، حسین ۱۳۴۵ -

۲۹۷ / ۱۵۵

۳۲۷۶۷۰

مترجم ب. بنیاد پژوهشهای اسلامی. ج. عنوان.

۱۳۹۲، ۲۰۴ م ۲ الف / BP ۸۵

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تفسیر آیه‌های متشابه و مورد اختلاف

جلد چهارم: اصول فقه، فقه، ناسخ و منسوخ

مباحث نحوی و مباحث ادبی و قرآنی

ابوجعفر محمد بن علی بن شهر آشوب مازندرانی

ترجمه و تحقیق: دکتر حسین صابری

ویراسته محمد رضا مروارید

چاپ اول: ۱۳۹۳/۱۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت: ۱۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۱۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳-۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۳۱	عدم اقتضای تکرار	۶۰	رد دعوی اشتراک واژه امر به قول
۳۱	دلالت بر مره و تکرار	۶۱	رد دعوی اشتراک واژه امر میان قول و فعل
۳۲	عدم دلالت بر تکرار به تکرار شرط	۶۱	اعتبار رتبه در امر
۳۲	مقتضای تکرار	۶۱	عدم اعتبار رتبه در دعا
۳۳	عدم شمول امر بر امر	۶۱	طلب مشورت
۳۳	عدم صدور امر واحد از دو امر	۶۱	عموم تکلیف
۳۴	عدم دلالت بر فساد	۶۱	فصل ۲: امر
۳۴	اقتضای تکرار	۶۱	دلالت امر بر فور
۳۷	فصل ۱: استثنای ابله	۶۱	شمول خطاب تکلیف به کافران
۳۷	استثنای ابله از فاسقان	۶۱	عدم حجیت مفهوم
۳۸	استثنای قتل مظلوم	۶۱	تکلیف کفار به فروغ
۳۹	استثنا در پی چند جمله	۶۱	فصل ۳: امر
۴۰	استثنای مشیت	۶۱	تخیر
۴۱	فصل ۵: تخصیص، تقیید و تبیین		
	تأثیر لواحق کلام و تخصیص عموم به		
۴۱	شرط		
۴۲	تقیید چند مطلق		
۴۲	جواز تخصیص کتاب به سنت		

رد دستاویز عدم جواز نسخ کتاب به	شرط متعلق به بخشی از عموم..... ۴۳
سنت ۶۰	استثنای از بخشی از عموم ۴۴
دلیل بر جواز نسخ کتاب به سنت ۶۰	عمومیت لفظ یا خصوص سبب؟ ۴۴
رد دستاویز منع نقلی از نسخ کتاب به	تعارض دو عموم ۴۵
سنت ۶۱	عام مجمل ۴۶
نفی دستاویزی دیگر ۶۱	تیسر ۴۷
نفی احتجاج به مبین بودن پیامبر ﷺ	مسک به عموم پس از تخصیص ۴۸
برای مخالفت با نسخ کتاب به سنت... ۶۲	اجمال ۴۸
دلیلی بر جواز نسخ سنت به قرآن..... ۶۲	ببین فعل قول ۴۹
دلیلی دیگر بر جواز این نسخ ۶۳	عدم انطباق نسخ با عموم عام..... ۴۹
فصل ۷: خبر واحد و قیاس ۶۴	عدم اجمال ۴۹
بطلان عمل به خبر واحد..... ۶۴	اجمال در ماده ۵۰
بطلان عمل به قیاس و خبر واحد..... ۶۴	عدم اجمال در صورت مشخص بودن ۵۰
رد دلیل حجیت خبر واحد..... ۶۵	مقتدر ۵۱
نقد استناد به آیه نبأ ۶۵	زمان ابلاغ ۵۱
نقد دستاویزی دیگر بر حجیت خبر	جواز تأخیر بیان تا زمان حاجت ۵۱
نقد ۶۶	قیح تأخیر بیان ۵۲
نقد استناد به آیه تبلیغ ۶۶	عدم تخصیص به مفهوم ۵۲
عدم لزوم نقل حدیث دارای اختلال	عدم حجیت مفهوم مخالف ۵۳
معنا ۶۷	عدم حجیت مفهوم غایت و عدد ۵۴
فصل ۸: تأسی به پیامبر ﷺ ۶۸	عدم حجیت مفهوم غایت ۵۴
وجوب اقتدا به پیغمبر ﷺ در همه امور..... ۶۸	عدم حجیت مفهوم لقب ۵۵
هشدار نسبت به مخالفت ۶۸	عدم اعتبار مفهوم ۵۵
پیروی از پیامبر ﷺ در وجه افعال ۶۹	فصل ۹: نسخ ۵۷
پیروی نکردن پیامبر ﷺ از آیین‌های	امکان و انواع نسخ ۵۷
پیشین ۶۹	امکان نسخ ۵۷
دلیلی دیگر بر لزوم پیروی در وجه	دعوی جواز نسخ قبل از وقت فعل ۵۸
افعال ۷۰	نسخ تضییق ۵۹

فهرست مطالب □ ۵

نجس بودن کافران ۸۹	فصل ۹: نقد ادله ادعایی بر اجماع ۷۱
مشرک بودن اهل کتاب ۸۹	و جوب پیروی از راه مؤمنان ۷۱
فصل ۲: طهارت ۹۱	نقد دستاویز عدالت همگانی ۷۲
منجس نبودن آمیختن آب جاری و کثیر	برترین امت ۷۲
با نجس ۹۱	فصل ۱۰: قیاس ۷۴
حرمت استفاده از آب آمیخته شده با	عاجز حجیت قیاس و عدم تفویض ۷۴
نجاست ۹۱	عدم استنباط بر صحت قیاس ۷۵
جواز وضو با آب متغیر ۹۲	نقد ادله قیاس و ادله‌ای در نفی آن ۷۶
لزوم نیت ۹۳	
نیت، ملاک پاداش ۹۴	
فصل ۳: مقدمات نماز ۹۶	
دفعات شستن اعضای وضو ۹۶	
چگونگی شستن صورت ۹۷	
چگونگی شستن دست‌ها ۹۸	
مقدار مسح ۹۹	
مسح با ۱۰۰	
مسح با ۱۰۲	
عدم رجوع به شستن گوش‌ها ۱۰۴	
مسح باقی‌مانده آب ۱۰۴	
عدم نیاز به شستن با غسل ۱۰۵	
ترتیب در غسل وضو ۱۰۶	
وضو و تیمم ۱۰۷	
مقدار مسح ۱۰۹	
مسح بر پای‌افزار ۱۱۰	
عدم جواز ورود مشرکان به مسجد ۱۱۱	
قبله ۱۱۱	
فصل ۴: نماز ۱۱۲	
	فصل ۷: ۷۰
	آنچه فقیهان بدانند (۳۰۰ - ۳۰۹)
	فصل ۱: طهارت و نجاست ۸۱
	نجاست منی ۸۱
	لزوم طهارت از نجاست برای نماز ۸۱
	مبطل بودن خواب برای وضو ۸۲
	حکم آمیزش ۸۳
	حرمت مردار ۸۳
	حلال بودن پشم و کرک و مو ۸۴
	جواز قرائت قرآن برای جنب ۸۴
	حرمت لمس کتابت قرآن برای محدث ۸۵
	سجده واجب قرآن ۸۵
	زمان سجده واجب ۸۶
	جنبانیت، علت وجوب غسل ۸۶
	عدم جواز توقف جنب در مسجد ۸۷
	زمان پایان دوره منع از آمیزش ۸۸
	حلیت خون ماهی ۸۸

۱۳۱..... سجده شکر	۱۱۲..... وقت نماز
۱۳۲..... فصل ۵: زکات و خمس	۱۱۳..... دو سوی روز
۱۳۲..... اشتراط نیت در زکات	۱۱۴..... وقت نماز صبح
۱۳۲..... نفی زکات در غیر موارد نه گانه.....	۱۱۵..... فجر دوم
نفی وجوب زکات در هر محصول	۱۱۵..... نماز ظهر
۱۳۳..... زراعی	۱۱۶..... نماز اول وقت
۱۳۴..... نفی وجوب زکات در مال التجاره.....	۱۱۶..... نیت
۱۳۵..... نقد دستاویزی دیگر	۱۱۷..... ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ آیه است
نقد دستاویزی دیگر در اثبات زکات در	۱۱۷..... جمع احوال نیت
۱۳۵..... همه محصولات زراعی	۱۱۸..... اذکار
نقد دستاویزی دیگر بر حکم به زکات	۱۱۸..... منع آمین
در مال التجاره.....	۱۲۰..... نفی تکلف
۱۳۶..... بردگان	۱۲۰..... جواز قنوت
۱۳۷..... تفسیر «فی سبیل الله»	۱۲۱..... ترتیب جمله‌های تشهد
۱۳۷..... خمس	۱۲۱..... صلوات در تشهد
۱۳۸..... جواز پرداخت زکات شخصاً	۱۲۲..... صلوات بر اهل بیت محمد ﷺ
۱۳۸..... جواز خرید آنچه زکات داده شده	۱۲۳..... شرط عدالت برای امام جماعت
۱۳۸..... نیت	۱۲۳..... حکم کسی که نماز نخواند
۱۳۹..... فصل ۶: روزه	۱۲۳..... سهو در نماز
۱۳۹..... نیت	۱۲۴..... شکسته شدن نماز در سفر
۱۳۹..... عدم نیاز به آمین	۱۲۵..... چگونگی نماز خوف
۱۴۰..... لزوم رؤیت	۱۲۶..... نماز جمعه
۱۴۱..... رؤیت، نه عدد	۱۲۷..... جواز پاسخ دادن سلام در نماز
۱۴۲..... ماه رمضان همیشه سی روزه نیست	۱۲۷..... آدابی در قرائت در نماز
۱۴۲..... وقت افطار	نماز در حالت‌های ایستاده، نشسته و
۱۴۳..... رفع وجوب از ناتوانان	۱۲۸..... دراز کشیده
۱۴۳..... روزه يوم الشک	۱۲۹..... نماز شب
۱۴۵..... تکبیرهای عید فطر	۱۳۰..... قضای نماز از طرف مرده

فهرست مطالب □ ۷

۱۶۳..... لزوم قربانی در حرم	۱۴۵..... زمان نماز عید
۱۶۳..... حرمت شکار و مقدمات آن	۱۴۵..... اعتکاف
۱۶۴..... حرمت جدال	۱۴۶..... حکم روزه گشودن در حالت شک
۱۶۴..... کفاره شکار	۱۴۷..... لزوم قضا به صرف بیماری و سفر
۱۶۵..... حکم مشارکت در شکار	۱۴۷..... حکم عجز از کفاره
۱۶۵..... دعا در مشعر	۱۴۸..... روزه زنان باردار و شیرده
۱۶۵..... جواز تعجیل در بازگشت از منی	۱۴۸..... عدم ایام به روزه مجدد
۱۶۶..... انواع قربانی	۱۴۸..... نذر عهد
۱۶۶..... قربانی تمتع و قران	۱۴۹..... نذر روزه ماه رمضان
۱۶۶..... مناسک منی	فصل ۷: حج و ۱۵۰
۱۶۷..... احصار و صد	و جوب حج و عمره تمتع ۱۵۰
۱۶۷..... وجوب عمره	ماه‌های حج ۱۵۴
فصل ۸: جهاد ۱۶۸	نقد دستاویز مخالفان ۱۵۴
وجوب کفایی ۱۶۸	دفع یک اشکال دیگر ۱۵۴
جواز کشتن اسیران ۱۶۸	حکم احرام پیش از میقات ۱۵۵
امنیت مال و جان در ازای تسلیم ۱۶۹	وقوف در مشعر ۱۵۶
وجوب فقهی فتح مکه ۱۶۹	فایده اشتراط در احرام ۱۵۶
صنخ نظامی طرف شدگان ۱۷۰	استطاعت ۱۵۶
عدم اعدا جنس از بی و صابنی ۱۷۰	نقدی بر نظر به مالک ۱۵۷
ستاندن جزیه بر اهل کفر ۱۷۰	«ایام معدودات» و «ایام معلومات» ۱۵۷
عدم وجوب جزیه بر افساد فاقه درآمد ۱۷۲	عدم بطلان حج به آمیزش سهوی ۱۵۸
مجاز نبودن ورود ذمی در حرم ۱۷۲	ترتیب در کفاره‌ها ۱۵۹
حکم زنان مهاجر از دارالحرب ۱۷۲	حرم امن ۱۵۹
حکم تغییر دین ذمی ۱۷۳	کفاره شکار در حالت احرام ۱۶۰
جواز محاصره دشمن ۱۷۳	جایگزین قربانی ۱۶۱
جواز دعا در کنار قبور ۱۷۳	اعتکاف ۱۶۱
فصل ۹: امر به معروف و نهی از منکر ۱۷۴	مبطل بودن عقد برای احرام ۱۶۲
وجوب عینی ۱۷۴	سعی صفا و مروءه ۱۶۲

- وجوب انکار منکر ۱۷۵
- سقوط تکلیف با عدم توانایی ۱۷۵
- حکم اکراه ۱۷۵
- دفاع مشروع ۱۷۶
- عدم مسئولیت در قتل دفاع مشروع ۱۷۶
- تقیه ۱۷۶
- فصل ۱۰: نکاح ۱۷۸
- بش زادن ۱۷۸
- محل نبود نصف مهر ۱۷۸
- مقدار مهر ۱۷۹
- متعه ۱۸۰
- صدق عنوان همسر بر زن ۱۸۲
- حرمت همسران پیامبر ﷺ بر دیگران ۱۸۳
- عدم وجوب ازدواج ۱۸۳
- جواز نگاه برای خواستگاری ۱۸۳
- صحت وصیت به ازدواج ۱۸۴
- جواز ولایت فاسق بر زن در ازدواج ۱۸۵
- حکم ازدواج با زناکار ۱۸۵
- حرمت معقوده پدر بر پسر ۱۸۶
- حکم آنچه گذشته است ۱۸۷
- جمع میان دو خواهر ۱۸۷
- حرمت ازدواج با زنان کافر ۱۸۸
- حکم ازدواج با زنان اهل کتاب ۱۸۸
- حکم ازدواج‌های مشرکان میان خود ۱۸۸
- ملاک کفو بودن ۱۸۸
- کفو بودن عرب یا غیر عرب ۱۸۹
- تختیار زنان در ازدواج ۱۸۹
- عدم تأثیر خلوت در استرداد نصف مهر ۱۹۱
- سبب تملک مهر ۱۹۱
- حکم زانی که برایشان مهری معین نشده است ۱۹۱
- عدم دلالت بر اباحت بهره‌جویی از پشت ۱۹۲
- دلیل درست‌تر بر اباحت ۱۹۳
- دلیلی دیگر ۱۹۵
- عدالت میان همسران ۱۹۵
- جواز داد و ستد کنیزان فرزندآور ۱۹۶
- حکم فروش کنیز شوهردار ۱۹۷
- عقیقه ۱۹۷
- فصل ۱۱: طلاق، ایلاء وظهار ۱۹۹
- حکم طلاق بخش‌هایی از زن ۱۹۹
- صیغه طلاق ۱۹۹
- یکسان نبودن طلاق با سوگند ۲۰۰
- طلاق سه‌گانه ۲۰۱
- مهر جواز کنایه در طلاق ۲۰۳
- طلاق با مهر ۲۰۴
- بزوم مهر در طلاق ۲۰۵
- عدم وجوب مهر مثل بر مرد در عقد ۲۰۵
- مفوضه ۲۰۶
- ظهار ۲۰۷
- وقوعظهار با انتساب دیگر محارم ۲۰۹
- ایلاء ۲۰۹
- نشوز ۲۱۱
- صلح و داور ۲۱۲
- عوض خلع ۲۱۳
- لعان ۲۱۳

۲۳۰..... نمونه‌ای دیگر.....	۲۱۵..... استحباب شاهد در رجوع.....
۲۳۱..... نمونه‌ای دیگر.....	فصل ۱۲: عده..... ۲۱۶.....
۲۳۱..... تغلیظ سوگند.....	۲۱۶..... عده طلاق.....
۲۳۲..... صحت رد سوگند.....	۲۱۷..... عده صغیره و یائسه.....
فصل ۱۵: کفارات..... ۲۳۳.....	۲۱۷..... حکم طلاق قبل از آمیزش.....
۲۳۳..... تحقق نذر.....	۲۱۸..... عده زنان به دار.....
۲۳۳..... کفاره حنث سوگند.....	۲۱۹..... عده و نیت.....
۲۳۴..... حيله شرعى.....	۲۱۹..... عدم رجوع حلال.....
۲۳۴..... چند موضوع کفاره.....	۲۱۹..... استحقاق سوگند.....
۲۳۵..... کفاره روزه شصت روزه.....	۲۲۰..... جواز بهره جستن از کتب.....
۲۳۶..... آزاد کردن برده.....	فصل ۱۳: رضاع و نفقه..... ۲۲۱.....
۲۳۷..... عدم لزوم نیت تنایع.....	۲۲۱..... شرایط رضاع.....
عدم جواز پرداخت شصت خوراک به.....	۲۲۱..... شرط حصول حرمت.....
۲۳۷..... یک بینوا.....	۲۲۱..... جواز سپردن شیردهی به غیر مادر.....
۲۳۸..... اعتبار عدد و اطعام.....	۲۲۳..... حداکثر زمان بارداری.....
۲۳۸..... پوشاک.....	۲۲۳..... اعسار موجب فسخ نکاح نمی‌شود.....
۲۳۹..... خوراک بیانه.....	۲۲۴..... نفقه مطلقه بائن.....
۲۳۹..... جواز غریبه.....	فصل ۱۴: سوگند..... ۲۲۵.....
۲۳۹..... مکاتبه.....	۲۲۵..... انواع سوگند.....
فصل ۱۶: شکار، بیع، قمار..... ۲۴۱.....	۲۲۵..... انعقاد سوگند به نیت.....
۲۴۱..... شروط شکار صغیر.....	۲۲۶..... سوگند نامعتبر.....
۲۴۲..... جانوران دریایی.....	۲۲۷..... سوگند مشروط.....
۲۴۳..... حلیت برای همه و وجوب نیت.....	۲۲۸..... عدم کفاره در صورت فراموشی.....
۲۴۴..... نقد دستاویز حلیت ذبیحه اهل کتاب.....	۲۲۸..... سوگند مکروه.....
۲۴۵..... شرط قبله و ماهی‌های مرده در آب.....	۲۲۹..... نمونه‌ای از ملاک حنث سوگند.....
۲۴۶..... نجس بودن میمون.....	۲۲۹..... نمونه‌ای دیگر.....
۲۴۶..... اسب و الاغ و یابو.....	۲۳۰..... نمونه‌ای دیگر.....
۲۴۷..... حلیت سوار شدن و خوردن شیر.....	

۱۰ □ تفسیر آیه‌های متشابه و مورد اختلاف - ج ۴

تفسیر واژه «کثیر» در اقرار..... ۲۶۵	استحباب خوردن از گوشت قربانی..... ۲۴۸
تفسیر واژه «جزء» در وصیت..... ۲۶۵	استحباب قسمت کردن قربانی عید.....
تفسیر واژه «سهم»..... ۲۶۶	قربان..... ۲۴۸
تفسیر واژه «قدیم»..... ۲۶۶	فصل ۱۷: شراب، قمار و غنا..... ۲۴۹
تفسیر واژه «حین»..... ۲۶۶	دعوی حلیت نبیند..... ۲۴۹
فصل ۱۹: ارث..... ۲۶۷	لهی و نزدیک شدن به نماز در حال.....
ارث‌بری دختر..... ۲۶۷	شبی..... ۲۵۱
میراث اولوالارحام..... ۲۶۸	حرمت شتاب و قمار..... ۲۵۱
ردّ به دختر..... ۲۶۸	فرار در مسابقه..... ۲۵۳
سهم مادر..... ۲۶۹	حرمت..... ۲۵۳
اولویت دختر نسبت به خواهر..... ۲۷۰	لهو..... ۲۵۵
حکم پسر دختر..... ۲۷۰	خداشه در حرمت..... ۲۵۷
نفی تعصیب..... ۲۷۱	فصل ۱۸: معاملات..... ۲۵۸
نفی عول..... ۲۷۲	بیع..... ۲۵۸
فصل ۲۰: حدود..... ۲۷۴	محدودیت در داد و ستد با کافران.....
زنا..... ۲۷۴	عدم ثبوت شفعه برای کافر.....
مجموع اجتماع حدود..... ۲۷۵	مسلمان..... ۲۵۹
بیعت ازدواج با محارم..... ۲۷۶	ربا..... ۲۶۰
حد بیهوش..... ۲۷۷	عدم تعارض اجاره و بیع..... ۲۶۱
سرقه..... ۲۷۷	قرارداد همکاری..... ۲۶۱
نقض امانت..... ۲۷۸	رهن..... ۲۶۲
وجوب رد عین..... ۲۷۸	اعسار..... ۲۶۲
محاربه..... ۲۷۹	رشد..... ۲۶۲
مقدار قطع..... ۲۸۰	حجر..... ۲۶۳
شروط شهادت بر زنا..... ۲۸۰	صلح..... ۲۶۳
فصل ۲۱: قصاص و دیات..... ۲۸۲	ضمان در جعاله..... ۲۶۳
قصاص..... ۲۸۲	وصیت..... ۲۶۳
دیة قتل خطا..... ۲۸۳	اقرار..... ۲۶۵

بخش ۸

ناسخ و منسوخ

(۳۳۰ - ۳۰۱)

فصل ۱: آیات جنگ	۳۰۳
دعوت به سخن خوش	۳۰۳
دعوت به عفو و گذشت	۳۰۴
قبله	۳۰۴
اتفاق	۳۰۵
چگونگی پیکار	۳۰۵
مسالمت و پیکار	۳۰۶
فتنه و پیکار	۳۰۶
صلح و جنگ	۳۰۶
پیکار در ماه حرام	۳۰۷
نفی سلطه پیامبر ﷺ و فرمان پیکار	۳۰۷
کتابت	۳۰۸
عداوت	۳۰۸
تیم	۳۰۹
حکم	۳۱۰
غفران	۳۱۱
توبه و عدم مغفرت	۳۱۱
راز گویی با پیامبر ﷺ	۳۱۲
وجوب شب زنده داری	۳۱۲
نماز در حالت مستی	۳۱۳
حکم کردن میان مردم	۳۱۳
رفتار با اموال یتیمان	۳۱۳
رفتار با بدکاران	۳۱۴
چگونگی پرداخت زکات محصول	

احکام قصاص	۲۸۴
عدم قتل مسلمان به قصاص کافر	۲۸۶
تساوی در قصاص	۲۸۷
قتل گروه به قصاص قتل فرد	۲۸۷
وجوب کفاره به قتل ذمی	۲۸۸
تساوی قصاص به دیه	۲۸۹
حکم رم	۲۸۹
قصاص اعضا	۲۹۰
قصاص دست	۲۹۰
اجرای قصاص	۲۹۱
قتل در چهارمین بار کتبی	۲۹۱
فصل ۲۲: شهادت	۲۹۳
شرط عدالت	۲۹۳
پذیرش شهادت از پنهان شده	۲۹۴
پذیرش گواهی پیروان دیگر ادیان	۲۹۴
نسبت به هم	۲۹۴
پذیرش توبه مرتکب قذف	۲۹۵
احراز عمل صالح	۲۹۶
استحباب گواه گرفتن در عقود	۲۹۶
لزوم تحمل شهادت	۲۹۷
لزوم ادای شهادت	۲۹۷
لزوم اتکای شاهد به مستند درست	۲۹۷
فصل ۲۳: دادرسی	۲۹۸
لزوم اتصاف قاضی به صفات بایسته	۲۹۸
علم قاضی	۲۹۸
عدم حجیت سخن یک قاضی برای	
قاضی دیگر	۲۹۹
عدم جواز اخذ اجرت	۲۹۹

بخش ۹

مباحث نحوی

(۳۴۴ - ۳۳۱)

۳۳۳	فصل ۱: تأنیث و تذکیر
۳۳۳	«نخل»
۳۳۴	«بلدة»
۳۳۴	مریم علیها السلام
۳۳۵	«انعام»
۳۳۶	«عذاب النار»
۳۳۶	«ریح»
۳۳۷	«ما فی بطون»
۳۳۹	«دین القیمة»
۳۴۰	فصل ۲: عدد
۳۴۰	«معدودة» و «معدودات»
۳۴۱	ناسازگاری ظاهری با قاعده
۳۴۲	ضمیر مذکر برای «سوره»
۳۴۳	۳. رفتار با مؤنث و جمع
۳۴۳	ضمیر مذکر بر مؤنث
۳۴۴	خطاب مؤنث به مذکر
۳۴۵	«دار» و «با»
۳۴۵	مفرد و جمع
۳۴۶	جمع به جای مفرد
۳۴۷	جمع به جای مفرد
۳۴۷	استناد فعل مذکر به فاعل مؤنث
۳۴۷	«سماوات» و «ارض»
۳۴۹	فصل ۴: مذکر و مؤنث و مفرد و جمع
۳۴۹	رفتار با مؤنث همانند مذکر

۳۱۴	زراعی
۳۱۵	گواهی
	فصل ۲: حدود و قصاص و احکامی
۳۱۷	دیگر
۳۱۷	قصاص
۳۱۸	روا از خدا
۳۱۸	حکم ازدواج با زناکاران
۳۱۹	خون از مردمان
۳۲۰	آگاه شدن از نیت‌های دل
۳۲۱	تجویز یکبار
۳۲۱	برخورد با اسیران
۳۲۲	موالی و اولوالارحام
۳۲۲	خوردن اموال
۳۲۲	توبه و غفران
۳۲۲	کیفر زناکاران
۳۲۴	هم‌سخنی با کافران
۳۲۵	خسارت مهر زنان گریخته
۳۲۵	جهاد همگانی یا کفایی
۳۲۶	گذشت و جهاد
۳۲۶	بی‌طرفی و جهاد
۳۲۷	ادیان دیگر و دین اسلام
۳۲۷	وصیت و ارث
۳۲۷	سهم دادن از ارث به حاضران
۳۲۸	نماز خوف
۳۲۸	انواع نسخ

فصل ۸: اشباع، «واو»، «فاء» و «باء»..... ۳۶۷	خبر مذکر برای ابتدای مؤنث..... ۳۵۰
اشباع..... ۳۶۷	خبر مذکر برای ابتدای مؤنث..... ۳۵۱
وجود و فقدان «واو»..... ۳۶۷	موردی دیگر از خبر مذکر برای ابتدای مؤنث..... ۳۵۲
بود و نبود «فاء»..... ۳۷۰	نعت مفرد برای جمع..... ۳۵۳
بود و نبود حرف «باء»..... ۳۷۱	واژه مفرد به معنای جمع..... ۳۵۳
حرف «فاء» در جواب «حتی»..... ۳۷۱	ضمیر جمع برای مفرد..... ۳۵۳
فصل ۹: حذف الف، عود ضمیر، مفرد آوردن مصدر..... ۳۷۳	خبر مفرد برای جمع..... ۳۵۴
حذف الف از «ما»..... ۳۷۳	فعل مذکور به فاعل مؤنث..... ۳۵۵
آوردن ضمیر برای یکی از دو مذکور..... ۳۷۴	فصل ۱۰: جمع، مفعول مضارع، کد و چند مسئله دیگر..... ۳۵۶
عود ضمیر به یکی از چند مذکور..... ۳۷۴	جمع و مفرد..... ۳۵۶
کسب تأنیث و تذکیر..... ۳۷۶	راسخون..... ۳۵۷
مفرد آوردن «ارض» و جمع آوردن..... ۳۷۷	نصب و رفع «لام»..... ۳۵۷
فصل ۱۰: رفتار با جمع و مفرد، مسئله تقدیم و تأخیر، استثنا، «کان»، صفت و حال..... ۳۷۸	«بنی» و «بنی»..... ۳۵۸
جمع مفرد..... ۳۷۸	المصطفین..... ۳۵۸
فعل مفرد برای فاعل جمع..... ۳۷۹	فصل ۱۱: ذکر مفرد و اراده مثنی، ذکر جمع و اراده مثنی، و تأخیر نعت..... ۳۶۰
«ظلمات» و «نور»..... ۳۷۹	ذکر مفرد و اراده مثنی..... ۳۶۰
«فُلک»..... ۳۸۰	حذف و تأخیر نعت..... ۳۶۱
«طیر»..... ۳۸۰	خطاب تشبیه به صیغه جمع..... ۳۶۱
تقدم زن بر مرد..... ۳۸۱	خطاب مفرد به تشبیه..... ۳۶۲
سجده و رکوع..... ۳۸۲	فصل ۱۲: غیر منصرف..... ۳۶۴
استثنای پس از تأکید..... ۳۸۳	تفاوت..... ۳۶۴
استثنا از استثنا..... ۳۸۳	نام‌های آبادی‌ها..... ۳۶۴
معنای «کان»..... ۳۸۴	طور یا الطور..... ۳۶۵
	«شمود»..... ۳۶۵

۱۴ □ تفسیر آیه‌های مشابه و مورد اختلاف - ج ۴

عطف حکمت بر کتاب..... ۴۰۲	توجیه نصب «المقیمین»..... ۳۸۵
تأویل ضمیر..... ۴۰۳	وجه نصب «مصدقاً»..... ۳۸۷
چند نکته..... ۴۰۳	وجه نصب «حذر»..... ۳۸۷
حذف ضمیر مفعول..... ۴۰۵	فصل ۱۱: عمل «إن» و یاد کردن از تنبیه
وجه تقدم «ضاللت» بر «هدی»..... ۴۰۵	ضمیر جمع..... ۳۸۹
سخن از ناتوانی کافران..... ۴۰۶	«اخران» و عمل «ان»..... ۳۸۹
«مکاء» و «صلاّت»..... ۴۰۷	سناد «اصغاء» به قلب و کاربرد جمع
ده برابر..... ۴۰۷	برای مث..... ۳۹۱
فصل ۱۴: «لا»، «ما» و «لام»..... ۴۰۸	«خص» و «شمان»..... ۳۹۲
«علموا» و «لو كانوا يعلمون»..... ۴۰۸	فصل ۱۲: عمل «كل»، وسعت
نصرت و عدم نصرت..... ۴۰۸	رحمت، بر، غفلت..... ۳۹۳
عدم رجوع و هلاکت..... ۴۰۹	عامل مقدّر..... ۳۹۳
«لا» و «ما»ی تأکیدی..... ۴۱۰	کل..... ۳۹۴
معنای حروف «لام»..... ۴۱۱	وسعت رحمت..... ۳۹۴
فصل ۱۵: حذف، زمان فعل، «قبل»..... ۴۱۲	بر..... ۳۹۵
احتمال حذف و تقدیر..... ۴۱۲	نکوهش بر غفلت..... ۳۹۶
حذف یکی از دو سوی تمویه..... ۴۱۳	«ذکر حکیم»..... ۳۹۶
حذف «ت» و حیات..... ۴۱۳	اتصاف به اعتبار غلبه..... ۳۹۷
مضارع، معنای ماضی..... ۴۱۴	فصل ۱۳: تعلیق، معنای «مَن»، «لولا»
قبل قبل..... ۴۱۴	رؤیت، تکذیب، و چند مسئله دیگر..... ۳۹۸
اکمال دین..... ۴۱۵	تعلیق..... ۳۹۸
دو حال در پی هم..... ۴۱۵	«مَن»..... ۳۹۹
فصل ۱۶: اضافه به فاعل، معنای «مِن» و	«لولا»..... ۴۰۰
ایجاز به حذف..... ۴۱۶	«رأی»..... ۴۰۰
اضافه به فاعل و ترک فاعل..... ۴۱۶	تکذیب..... ۴۰۱
مِن..... ۴۱۷	ذبح و زنده گذاشتن..... ۴۰۱
حذف مفعول..... ۴۱۷	اطلاق نام حکم..... ۴۰۲

۴۳۲	می‌دانند و نمی‌دانند.....
۴۳۳	عود ضمیر.....
۴۳۳	کلام خدا یا سخن پیامبر؟.....

بخش ۱۰

مباحث ادبی و قرآنی

(۵۴۰ - ۴۳۵)

۴۳۷	فصل ۱: فزونی در الفاظ.....
۴۳۷	حقیقت و مجاز.....
۴۳۷	انواع فزونی در لفظ.....
۴۳۹	نمونه‌هایی از تأکید.....
۴۴۰	تأکید با بدل.....
۴۴۰	فزونی لفظ با معترضه.....
۴۴۱	اشباع حرکت.....
۴۴۱	فزونی در اسم.....
۴۴۲	فزون در فعل.....
۴۴۲	فزون در حرف.....
۴۴۴	اشباع «م».....
۴۴۵	تکرار کلمات قرآنی.....
۴۴۶	فصل ۲: حذف.....
۴۴۶	دلیل حذف.....
۴۴۷	انواع حذف جمله و عبارت.....
۴۴۹	انواع حذف کلمه.....
۴۶۳	قصر.....
۴۶۴	فصل ۳: قلب.....
۴۶۴	تقديم و تأخير.....
۴۶۶	قلب فعل.....
۴۶۷	برگرداندن صورت خبری به امری... ۴۶۷

۴۱۸	معنای «خلف».....
۴۱۸	و نه در آسمان.....
۴۱۸	کنار هم آوردن یهودیان و مسیحیان.....
۴۲۰	معنای «مِن».....

فصل ۱۷: خبر آوردن برای مصدر، معنای

۴۲۱	«اذ»، «فَ» و «مِن».....
۴۲۱	بر آوردن برای مصدر.....
۴۲۲	«اذ».....
۴۲۳	نمونه‌ای دیگر در معنای «اذ».....
۴۲۴	«بَلَى».....
۴۲۴	«كُنْ».....
۴۲۵	قلب.....

فصل ۱۸: تفضیل، عود ضمیر،

۴۲۶	ریشخند، معنای «فی» و مسئله‌هایی دیگر.....
۴۲۶	تفضیل.....
۴۲۷	گواهی کافران بر کفر خود.....
۴۲۸	عود یک ضمیر.....
۴۲۸	ضمیری دیگر.....
۴۲۸	ضمیر بدل.....
۴۲۹	عود ضمیر «هَم».....
۴۲۹	گرامی داشتن مقدم.....
۴۲۹	سرچشمه عمل.....
۴۳۰	ریشخند.....
۴۳۰	نکوهش در قالبی شبیه ستایش.....
۴۳۱	چرا عفو نه؟.....
۴۳۱	مشرک در میان مسلمانان!.....
۴۳۱	استثنای «قلیل».....
۴۳۲	مقصود از «فَیْهِنَّ» درباره آسمان‌ها... ۴۳۲

۱۶ □ تفسیر آیه‌های متشابه و مورد اختلاف - ج ۴

۴۸۹..... فصل ۴: نقل	برگرداندن صورت امری به چیزهای
۴۸۹..... انواع استعاره	دیگر..... ۴۶۷
۴۹۷..... فصل ۵: تغییر	برگرداندن صورت نفرین به خبر..... ۴۶۸
۵۱۷..... فصل ۶: معانی قرآن و حروف معانی	به کار بردن استفهام برای مقاصد دیگر..... ۴۶۹
۵۱۷..... گونه‌های معانی قرآن	قلب در زمان افعال..... ۴۷۰
۵۲۰..... انواع و اسباب اختلاف در قرآن	تفاوت لفظ و معنا..... ۴۷۳
۵۲۶..... حروف معانی	قلب در صیغه..... ۴۷۳
۵۳۲..... فصل ۷: معانی ای ویژه قرآن	تبدل در خطاب..... ۴۷۷
۵۳۷..... فصل ۸: مسائل نافع بن ازرق	جایگزینی مثنیه و جمع..... ۴۸۰
۵۴۰..... انجامه	مقابلت..... ۴۸۱
۵۴۱..... کتابنامه	تذکیر و تأکید..... ۴۸۵
	قلب در صیغ..... ۴۸۷